

Komiks: rozpravy o metodách

Ondřej Krajtl

Pavel Kořínek, Martin Foret & Michal Jareš (2015).
V panelech a bublinách: kapitoly z teorie komiksu.
Praha: Akropolis.
ISBN 978-80-7470-113-9.

Na konci září letošního roku obdržela autorská trojice Pavel Kořínek, Martin Foret a Michal Jareš se svou knihou *V panelech a bublinách: kapitoly z teorie komiksu* cenu Muriel 2016 za přínos českému komiksu. Odborná porota autory ocenila za to, že se k tuzemským čtenářům poprvé dostává ucelená, „přehledově-úvodová“ kniha o komiksu domácí provenience, která nabízí vhled do aktuálních problémů i přetrvávajících konceptů myšlení o komiksu. Dosud totiž v češtině existovaly pouze práce překladové práce, které se dají spočítat na prstech jedné ruky. Navíc tato díla, ať už jde o Groensteenovu *Stavbu komiksu* (HOST 2005), či McCloudovu knihu *Jak rozumět komiksu* (BB/art 2008), představují spíše osobitý autorský pohled na komiksovou teorii a gramatiku než standardní úvod do studia oboru, jak je nabízí anglosaské prostředí komiksových studií (např. Saraceniho *The Language of Comics*, Heerova a Worcesterova čítanka stěžejních textů *A Comics Studies Reader*, *The Art of Comics: A Philosophical Approach* Meskina a Cooka či *Critical Approaches to Comics* Smithe a Duncana).

Při pohledu na rozsáhlou zahraniční odbornou komiksovou literaturu se téměř až vnučuje otázka, proč namísto psaní vlastního úvodu spíše nepřeložit osvědčený titul. Právě tady se ale ukazuje

skutečný smysl a význam knihy. Díky několikaleté práci na *Dějínách československého komiksu* (recenze viz MS 1/2015) dokáží autoři zvolená témata a problémy komiksové teorie velmi dobře spojovat s tuzemským prostředím, a naopak místní specifika vřazovat do světového kontextu. Výborně to lze vidět například hned v první kapitole věnované vzniku a vývoji pojmové kategorie komiksu: v domácím prostředí terminologické spory tvořily součást ideologického boje proti americkému imperialismu, což rozvoj komiksu i jeho studia velmi silně ovlivnilo. Autoři v této souvislosti citují Jana Drdu, který v Literárních novinách psal o komiksu jako o součásti imperiálního modelu výchovy – kromě motivu zisku v něm identifikoval nestvůrnou koncepci „masové výchovy odlidštěných lidí, antropoidních zabijáků zvrhlého a krutého srdce – to je to, co nejvíce děsí svou oblidností, co nejvíc rozhořčuje. Je to výchova k vraždě, ne výchova jednotlivců, ale výchova celých pokolení, mas“ (s. 23).

Již zmíněnou terminologickou kapitolu následuje jedenáct dalších, v nichž začínající komiksový badatel získá základní přehled o pestrosti přístupů a konceptů, kterými lze číst a zkoumat komiksové texty. Jednotlivé kapitoly a podkapitoly se tak věnují například otázce mediality komiksu, formální struktuře komiksu, sporům o žánrovost, sekvencionalitě a serialitě komiksu, komiksové estetice i čtenářům, stejně jako dějinám teorie, včetně pokusů československých. Pečlivě tak pokrývají Giddensův kulturně-strukturační rámec artefakt – kontext – uživatel. Výkladové kapitoly jsou doplněny slovníčkem klíčových pojmů studií komiksu, který je podstatně rozsáhlejší a podrobnější než českému čtenáři dosud dostupný terminologický slovník Groensteenův. Intertextový systém odkazů se snaží propojovat

samostatné kapitoly a postihnout tak komplexnost a provázanost jednotlivých teoretických aspektů, které autoři řeší.

Autorská trojice se nespokojuje s pouhým výčtem vybraných metod a přístupů, ale věnuje se také jejich kritice. Mimo jiné se tak ke čtenáři dostává manuál nejběžnějších chyb a nedostatků, které se objevují v odborných textech o komiksu (viz např. s. 79). Pro mnohé čtenáře – autora této recenze nevyjímaje – se v těchto kritických pasážích jedná o bolestivý a lehce trapný návrat k hříchům mládí.

Šíře záběru studií komiksu, kterou autoři čtenářům předkládají, s sebou ovšem nese specifický druh problémů – jak text nerozpustit do pouhého výčtu, v němž je zahrnuto všechno a v němž je vše možné. Tento problém lze dobře sledovat například v kapitole věnované definicím: Pavel Kořínek za autorský kolektiv shrnuje a glosuje strukturované druhy definic komiksu s jejich výhodami či dobovou podmíněností a problémy z nich plynoucí. Tento přehled pak zakončuje přihlášením se ke Gabillietově variaci McCloudovy definice (čímž tuzemskému čtenáři se možná naskočí vybaví scéna s organizací pracovního stolu z druhého dílu Kleinových Básníků), které podtrhuje tvrzením: „Kterýkoli z představených definičních pokusů (popřípadě jejich takřka libovolná kombinace) může poskytnout tolik potřebná východiska pro další historické či teoretické zkoumání komiksu...“ (s. 31). Platí tedy, že všechny definice jsou stejně dobré pro všechny typy výzkumu? Proč je tedy kategorizovat a strukturovat?

Jistá nevyhraněnost, která je sice autorským záměrem, jak vyplývá z úvodu i dalších textů knihy, může být pro začínajícího komiksového badatele až matoucí. Některé pasáže v tomto kontextu pů-

sobí spíše jako metakritika komiksové teorie – spíše než běžně chápaným teoretickým traktátem jsou *Panely* dílem metodologickým. Mnohdy se přitom snad až příliš urputně snaží o odstup a nestrannou nezaujatost: slov v uvozovkách, ať už terminologických, nebo ironicky odkazujících k hovorovému jazyku a (pseudo)problémům, najdeme na jednotlivých stranách více než dost, mnohdy zcela zbytečně. K tomu se ještě přidává práce s kurzívou, u níž již čtenář ztrácí definitivně jistotu – jsou takto zvýrazněná slova pojmy z doplňujícího slovníku? Odkazují někam dále do textu? Nebo označují jen důraz ve větě, ekvivalent zesíleného hlasu? (Viz např. s. 19 či 26.)

Již několikrát byl zmíněn jako modelový čtenář začínající komiksový badatel. Kniha *V panelech a bublinách* míří přesně na takové publikum – mezi konec střední školy a začátek vysokoškolských studií. Středoškolákům je určen jazykově i stylisticky – výklad plyne lehce a přirozeně, pro starší generaci však někdy až příliš familiárně a vlezle: „Drama je tradičně považováno za elementární literární druh, za zakládajícího člena rodiny, ačkoliv je tento člen přece jen trochu ‚divný‘. Jako takový ten vzdálený strýček, se kterým sice rodina občas zažívá spoustu legrace, ale povětšinu času vlastně ani netuší, jak že je to s nimi ve skutečnosti spřízněný a zda se k němu hlásit.“ (S. 80.)

Studenti středních škol také jistě více ocení detailní vysvětlivky mnohdy základních pojmů z oblasti humanitních věd. Právě oni ale můžou na druhou stranu postrádat „učebnicové prvky“ – graficky zvýrazněná shrnutí a definice, stejně jako případné otázky a úkoly k samostatné práci, což nabízí třeba právě zmíněná Saraceniho učebnice *The Language of Comics*. Že má jít především o studijní příručku a pomůcku, lze vytušit i z rozvolně-

né typografické úpravy – volné plochy v poznámkách pod čarou, v okrajích i předělových prázdných stranách přímo vybízejí k tomu, aby čtenář vzal tužku a podtrhával, dopisoval či komentoval.

Svazek *V panelech a bublinách* tak trochu připomíná hermeneutický kruh – nejvíce ji ocení lehce poučený čtenář, který si potřebuje ujasnit a utřídit dosavadní získané znalosti. Pro úplného laika mimo akademické prostředí kniha určena není, na to je v ní příliš mnoho odborných i textových narážek. Ostatně sami autoři takového čtenáře odkazují k všeobecně srozumitelnému spisu Scotta McClouda *Jak rozumět komiksu*.

I přes výše uvedené výtky a výhrady

(spíše podružného charakteru) knihu lze velmi dobře využít jako vstupní bránu do světa komiksových studií a současně i jako jednu z přívětivějších cest k mediálním studiím: na rozboru jednoho konkrétního fenoménu lze sledovat obecnější problematiku médií, ať už se týká sporů o definice, hledání kořenů či technologických proměn konkrétního média. A to i přesto, že sami autoři tvrdí, že „komiks je fenoménem specifickým, a není tedy vhodné přistupovat k němu optikou fenoménů jiných“ (s. 79). Komiks je dnes pevnou a důležitou součástí vizuální kultury, která nás obklopuje. *V panelech a bublinách* tak můžeme najít lepší pochopení našeho vlastního životního prostředí.